

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
ім. Б. Д. Гаврилишина
Кафедра міжнародних економічних відносин**

**НІКІТЮК Вікторія Ігорівна
Вплив глобалізації на економічну нерівність між
країнами**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконала студентка
групи МEB-41
Нікітюк В.І.

Науковий керівник
к.е.н., доцент
В. О. Гомотюк

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

Підпис

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

P
D
B
A
A
A
P
D
B
1
B
2
A
H
C
O
X
B
H
K
A
H
H
B
C
H
T
H
B
E
K
K
H
O
C
M
D
A
M
H
H
H
H
H
H
P
O
S
I
A
L
H
H
P

ВСТУП

Актуальність дослідження. Глобалізація є одним із найвизначніших процесів сучасності, що впливає на всі аспекти економічного, соціального та політичного життя. Вона відкриває країнам нові можливості для розвитку, сприяє інтеграції економік, поширенню технологій та прискоренню міжнародної торгівлі. Водночас, глобалізація породжує суттєві виклики, серед яких особливо важливою є проблема економічної нерівності між країнами.

Сучасний світ стикається з неоднозначними наслідками глобалізації: з одного боку, вона сприяє економічному зростанню, зниженню рівня бідності та розвитку інновацій, а з іншого – поглиблює розрив між розвинутими країнами та тими, що розвиваються. Багато держав із низьким рівнем доходів залишаються економічно вразливими через обмежений доступ до технологій, капіталу та освітніх можливостей. Ці фактори посилюють залежність від міжнародних корпорацій, що ще більше ускладнює подолання соціально-економічних диспропорцій.

Метою дослідження є визначення основних аспектів впливу глобалізації на економічну нерівність між країнами та розгляд ролі міжнародних організацій у регулюванні цих процесів.

Завдання дослідження передбачають:

1. Аналіз понять «глобалізація» та «економічна нерівність» у контексті світової економіки.
2. Дослідження ролі глобальних інституцій у регулюванні економічних дисбалансів.
3. Оцінку впливу глобалізації на розвиток країн із низьким рівнем доходів та їхню інтеграцію у світову економіку.
4. Розгляд технологічного прогресу та його впливу на нерівність між країнами.

5. Визначення перспектив та шляхів мінімізації економічної нерівності на глобальному рівні.

Об'єктом дослідження є економічна нерівність між країнами в умовах глобалізації.

Предмет дослідження – фактори, механізми та наслідки впливу глобалізації на економічну нерівність між країнами.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи:

- аналіз і синтез – для вивчення теоретичних аспектів глобалізації та економічної нерівності;
- порівняльний аналіз – для оцінки впливу глобалізації на країни з різним рівнем економічного розвитку;
- статистичний аналіз – для дослідження змін у рівнях економічної нерівності;
- метод узагальнення – для розробки висновків і рекомендацій щодо мінімізації економічної нерівності.

Практичне значення роботи полягає у виявленні можливих шляхів мінімізації негативного впливу глобалізації на економічну нерівність між країнами та розробці рекомендацій для міжнародних організацій та національних урядів щодо створення більш справедливої економічної системи.

Апробація результатів дослідження. Основні аспекти і положення роботи доповідалися автором на XVIII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 20-21 березня 2025 року) та тезисно опубліковані в матеріалах конференції.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та використаних джерел. Обсяг роботи становить 46 сторінок. Список використаних джерел включає 45 найменувань.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ НЕРІВНІСТЬ МІЖ КРАЇНАМИ

Глобалізація (від англ. *global* — світовий, всесвітній) є ключовим явищем, що визначає розвиток світової цивілізації на межі тисячоліть. Вона відкриває нову епоху взаємодії між націями, економічними системами та окремими особистостями, викликаючи масштабні зміни у всіх сферах суспільного життя. Глобалізація охоплює інтенсивний обмін інформацією, капіталом, товарами та людьми через державні кордони, а також взаємопроникнення культур і способів життя. Вона зумовлює зростаючу взаємозалежність країн перед глобальними викликами. У сфері світової економіки цей процес виявляється у швидкому розширенні та урізноманітненні міжнародних зв'язків, поширенні економічних процесів та структур від національного рівня до глобального масштабу. Це, у свою чергу, формує єдину економічну систему, що охоплює всю планету та визначає умови функціонування національних економік.

Серед дослідників глобалізації існують два основні підходи до її тлумачення. Прихильники першого підходу розглядають глобалізацію як об'єктивний процес, що відбувається насамперед у сфері економіки та має суттєвий вплив на повсякденне життя людства. Вони аналізують, як національні держави реагують на глобальні виклики, що виникають у результаті цих змін. Представники іншого підходу, навпаки, трактують глобалізацію з позицій суб'єктивного сприйняття, акцентуючи увагу на її ідеологічному аспекті. Вони вбачають у ній засіб встановлення домінування окремої країни, групи держав або певного способу життя, пропонуючи відповідні моделі поведінки для національних держав у нових умовах.

Глобалізація є закономірним продовженням процесів інтернаціоналізації, які створили матеріальну, когнітивну та політичну основу для її виникнення. Інтернаціоналізація економічних, політичних та культурних

зв'язків існувала стільки ж, скільки й міжнародні відносини, проте глобалізація як окреме явище сформувалася лише у другій половині ХХ століття.

На глобалізацію економіки впливають різні чинники: економічні, технологічні, політичні та культурні. Зокрема, її сучасний стан є наслідком тривалого процесу інтернаціоналізації, ключовою рушійною силою якого став розвиток транснаціональних корпорацій (ТНК). Прискоренню глобалізаційних процесів у другій половині ХХ століття сприяли також стрімкий технологічний прогрес і політичні зміни, зокрема лібералізація ринків та діяльність таких наднаціональних організацій, як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі тощо.

Економічний аспект є ключовим фактором у розвитку процесу глобалізації. Її вплив охоплює всі сфери суспільного життя: політичну, соціальну, військово-політичну, культурну, морально-етичну тощо. Однак найбільш виразно масштабні зміни та глобальний характер цього явища проявилися саме у світовій економічній системі. Як зазначає К. Ейк, «основний феномен глобалізації полягає у безперечному поширенні капіталістичної моделі, її здатності підпорядковувати інші способи виробництва та обігу, а також у нав'язуванні її цінностей у світовому масштабі. У результаті капіталістичний розвиток фактично перетворив світ на єдину систему виробництва й розподілу, глобальний ринок, який, своєю чергою, сприяє формуванню масової культури під впливом комунікативних технологій» [1, с.

Внаслідок тиску економічних факторів транснаціональні корпорації (ТНК), держави та регіональні інтеграційні об'єднання активно розширюють свою економічну діяльність за межами власних країн. Серед основних передумов цього процесу — лібералізація торгівлі, створення офшорних зон, політика вільної торгівлі, усунення міжнародних бар'єрів для інвестицій тощо. До ключових чинників глобалізації економіки належать: міжнародний рух товарів і послуг між країнами та секторами економіки, переміщення

фінансового капіталу, трудова міграція, валютні операції на світових фінансових ринках, а також обмін інтелектуальною продукцією та ідеями між науковими та освітніми установами й кінцевими споживачами.

Першим важливим етапом глобалізації стало розширення вільної торгівлі. Починаючи з середини 1980-х років світове господарство увійшло в період стрімкого зростання обсягів міжнародної торгівлі та інших форм економічного обміну. Так, з 1986 по 1995 рік світовий товарообіг збільшувався в середньому на 6,5% щорічно, що призвело до його зростання в 1,9 раза за десятиліття. Водночас міжнародна торгівля послугами зростала ще швидше, збільшившись у 2,4 раза. У цей період частка міжнародної торгівлі у світовому ВВП зростала втричі швидше, ніж у попереднє десятиліття, і майже вдвічі швидше, ніж у 1970-х роках. Значних результатів досягли транснаціональні корпорації, які контролюють близько 50% світового промислового виробництва, 63% зовнішньої торгівлі, а також приблизно 80% патентів і ліцензій на новітні технології та «ноу-хау» [2].

Наступним важливим кроком у процесі глобалізації стало зростання мобільності капіталу та фінансових інструментів. Оскільки розвиток виробництва вимагав усе більших інвестицій, а їхні об'єкти дедалі частіше перебували за межами національних економік, відбулося значне посилення концентрації фінансових ресурсів у банківсько-фінансовій сфері. Це призвело до глобалізації корпоративної власності, де ключову роль почали відігравати великі ТНК та транснаціональні банки (ТНБ) [2].

Серед головних економічних і політичних факторів, що сприяли глобалізації ринків, особливе значення мали лібералізація торгівлі та фінансових ринків. Вони відображали загальну політичну тенденцію до дерегулювання національних економік. Лібералізація торгівлі стала однією з найважливіших міжнародних економічних тенденцій того часу. Важливою подією цього періоду був Уругвайський раунд ГАТТ 1993 року, який визначив дві принципові новації порівняно з попередніми раундами переговорів. По-перше, було досягнуто домовленості щодо розширення торгівлі промисловими

товарами. По-друге, вперше були включені сфери, які раніше не входили до переговорного процесу, зокрема послуги, інтелектуальна власність та сільське господарство. Основна увага була зосереджена не лише на митних тарифах для промислової продукції, як у попередніх раундах, а й на питаннях внутрішніх субсидій та нетарифних бар'єрів, зокрема регулювання інвестицій у сфері торгівлі (TRIM) та інтелектуальних прав (TRIP). У підсумку цей раунд сприяв подальшій лібералізації світової торгівлі та відкрив можливості для політичних переговорів у нових сферах.

Технічні фактори, що прискорюють глобалізацію, включають комп'ютери, телекомунікаційне обладнання, інфраструктуру, інформаційні потоки, а також швидкість пересування (наприклад, реактивні літаки). Розвиток технологій сприяв виникненню глобальної інформаційно-фінансової мережі, що стимулює транснаціональний капітал і переплетення управлінських структур корпорацій. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології забезпечують швидку передачу даних, що важливо для фінансових і наукових угод по всьому світу. Це також створює сприятливе середовище для транснаціоналізації бізнесу [1].

Еволюція глобалізації включає три етапи: інтернаціоналізацію, транснаціоналізацію та супратериторіальність. Інтернаціоналізація стосується міжнародного поділу праці і формування світового господарства. Супратериторіальність дозволяє оцінити, що є "глобальним" в глобалізації, оскільки йдеться про взаємодію поза територіальними межами [1, с. 45-46]. Супратериторіальність є результатом довгого розвитку світових відносин і вказує на кінець "територіалізму". Це важливий аспект для національних економік, оскільки національні держави можуть втратити контроль над ресурсами та територією [1, с. 11-12].

Транскордонні відносини охоплюють економіку, фінанси, інформацію, військові сили та соціальні аспекти, що сприяють зростанню розриву між багатими та бідними країнами. Розвиток глобалізації може змінити роль

держави, коли традиційні функції втрачають контроль через глобальні простори [2, с. 92].

Дослідження різних теоретичних підходів до визначення видів економічної нерівності дає змогу зробити узагальнений висновок: науковці розрізняють такі її форми:

- 1) нерівність у рівні доходів;
- 2) нерівність у накопичених активах і майні (враховує не лише поточні прибутки, а й відображає дисбаланс у вже наявних статках);
- 3) нерівність у рівні споживання (витрат).

Різні підходи до класифікації економічної нерівності представлені у таблиці 1.1.

У наукових джерелах часто зустрічаються терміни, схожі за значенням:

- «диференціація доходів» (від лат. *differentia* – різниця), що означає відмінності у фінансових надходженнях між різними соціальними групами [1;

- «майнова нерівність» – нерівномірний розподіл матеріальних ресурсів, таких як гроші та майно [5; 6] тощо.

Часто економічну нерівність розглядають у контексті ширшого поняття – «соціально-економічна нерівність», яке передбачає «... відмінності між людьми та соціальними групами у володінні матеріальними благами та можливостях їх використання, що базується на диференціації доходів населення» [7].

У наукових працях нерідко використовують терміни «стратифікація», «нерівність», «розшарування» та «диференціація» у поєднанні з прикметниками «економічна» або «соціально-економічна», коли необхідно підкреслити матеріальну складову цього явища. Таким чином, поняття «економічна нерівність» або «соціально-економічна диференціація» застосовуються для аналізу поділу населення на соціальні групи (страти) відповідно до їхніх економічних можливостей.

У цьому контексті важливо звернути увагу на термін «стратифікація» (від англ. stratification), що означає поділ на шари відповідно до різниці у якісних або кількісних характеристиках.

Таблиця 1.1

Класифікація підходів до видів економічної нерівності

№	Класифікаційна ознака	Внутрішні підкатегорії
	За рівнем доступу до суспільних благ та матеріальних ресурсів	Доступ до соціальних послуг та благ, важливих для конкретної країни (освіта, медицина, житло, харчування); - Доступ до локальних благ залежно від місця проживання (місто/село, регіон, країна); доступ до матеріальних ресурсів (дохід, заробітна плата, фінансові інструменти, природні ресурси тощо).
	За рівнем споживання матеріальних і соціальних благ	Відмінності у рівні освіти, здоров'я, житлових умов, якості харчування; нерівність у доходах, накопиченому багатстві та споживчих можливостях.
	За співвідношенням об'єктивних і суб'єктивних чинників	Нерівність, що базується на реальних економічних показниках; нерівність, що визначається самооцінкою людей.

Джерело: складено на основі аналізу [5].

У чинному законодавстві України термін «економічна стратифікація» не зафіксований, так само як і поняття «майнова нерівність», «розшарування за доходами» або «диференціація доходів». Проте в наукових дослідженнях ці поняття часто використовуються як взаємозамінні.

Найпростішим визначенням економічної стратифікації можна вважати таке: «економічна стратифікація – це поділ суспільства на соціальні верстви на основі економічних критеріїв, насамперед рівня доходів» [7].

Більш розширене визначення цього терміна звучить так: «економічна стратифікація (англ. economic stratification, нім. ökonomische Stratifikation) – це

поділ суспільства на соціальні групи (страти) за ознаками економічного становища.

Доходи є ключовим фактором, що визначає нерівність у розподілі «життєвих можливостей» та «економічних переваг» [8]. Аналогічне визначення наводиться і для поняття «економічна стратифікація», яке розглядається як поділ суспільства або його окремих груп на основі відмінностей у рівні життєвих можливостей та доступі до економічних переваг

Такі визначення дають ширше розуміння економічної стратифікації, адже вони охоплюють не лише рівень доходів, а й більш комплексні показники, пов'язані з можливостями та економічними вигодами.

Економічна стратифікація є динамічним процесом перерозподілу суспільства, що супроводжується постійною міграцією населення між соціальними групами (стратами). Цей процес має двосторонній характер: перехід між стратами можливий як у напрямку зростання економічного статусу, так і в напрямку його зниження, хоча інтенсивність таких змін є різною.

Характерною особливістю стратифікації є її вертикальна структура. У той же час поділ суспільства на страти може відбуватися не тільки у вертикальному, а й у горизонтальному вимірі. У межах економічної стратифікації представники однієї горизонтальної страти можуть мати спільні джерела доходу, водночас залишаючись частиною однієї вертикальної соціально-економічної групи.

Отже, економічну стратифікацію можна визначити як процес вертикального розподілу суспільства за економічними показниками, який характеризується переходами з однієї економічної групи в іншу (умовно кажучи, з «заможніших» верств до менш забезпечених і навпаки).

До основних критеріїв економічної стратифікації належать:

- рівень доходу;
- можливості для реалізації життєвих потреб;

- економічні переваги;
- загальний рівень матеріального забезпечення;
- доступ до фінансових та природних ресурсів;
- рівень накопиченого багатства;
- відношення до засобів виробництва;
- місце у професійній ієрархії.

Однак ці критерії не є універсальними та можуть бути поділені на дві основні категорії:

1) ті, що базуються на матеріальних показниках (дохід, накопичене багатство, рівень матеріального забезпечення);

2) ті, що відображають потенційні можливості (життєві шанси, доступ до економічних ресурсів, відношення до засобів виробництва, позиція в професійній сфері).

При цьому кожна людина потребує певного рівня матеріальних або нематеріальних благ для повноцінного життя. Реальний рівень споживання безпосередньо залежить від доходу, але також має обмеження, пов'язані з фізіологічними, моральними та соціальними рамками. Важливо відзначити, що наявність майна не завжди означає можливість його активного використання для підвищення рівня споживання, тоді як саме доходи забезпечують реальне споживання.

Таким чином, поняття економічної стратифікації можна розглядати у двох контекстах [10]:

- У вузькому сенсі – це процес диференціації населення за рівнем доходів.

- У широкому сенсі – це ранжування суспільства на основі обсягів потенційного споживання.

Аналіз стратифікації дозволяє визначити фактори, що впливають на рівень економічної нерівності, які можна поділити на глобальні, національні та локальні.

До глобальних чинників, що визначають зміну рівня доходів населення, належать:

- розвиток технологій;
- глобалізація економіки та торгівлі;
- фінансова інтеграція;
- індустріалізація;
- урбанізація [11, с. 15–18].

На національному рівні до факторів, що впливають на зміну розриву в доходах громадян, відносяться як державна політика, так і приватний сектор:

- розширення фінансових можливостей населення;
- розвиток інститутів ринку праці;
- урядові заходи щодо перерозподілу доходів [12, с. 43–44].

Внутрішні фактори нерівності між домогосподарствами включають:

- рівень людського капіталу;
- соціальний статус;
- зайнятість у різних сферах економіки;
- початковий рівень активів;
- індивідуальну фінансову поведінку (схильність до заощадження) [13, с. 114–116].

Таким чином, економічна стратифікація є багатовимірним процесом, що визначає не лише рівень доходів окремих груп населення, а й їхню здатність використовувати економічні ресурси та реалізовувати свої життєві можливості.

Економічна нерівність є однією з ключових проблем сучасного світу. Вона проявляється як у розриві доходів між різними соціальними групами всередині окремих країн, так і у значній відмінності рівня життя між державами. Для боротьби з цим явищем на міжнародному рівні діють глобальні інституції, які регулюють фінансові потоки, сприяють економічному розвитку та підтримують соціальні ініціативи. Їхня діяльність спрямована на створення умов для більш рівномірного розподілу економічних ресурсів і забезпечення стабільності світової економіки.

Основними міжнародними організаціями, які впливають на регулювання економічної нерівності, є Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Світова організація торгівлі (СОТ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її спеціалізовані агенції.

Міжнародний валютний фонд (МВФ).

Глобальні економічні інституції відіграють важливу роль у регулюванні економічної нерівності шляхом реалізації політики підтримки країн, фінансування соціальних програм, сприяння економічному зростанню та регулювання міжнародної торгівлі. Проте ефективність цих заходів залежить від національної політики урядів, які мають адаптувати міжнародні ініціативи до власних соціально-економічних реалій.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Вплив глобалізації на економічний розвиток країн із низьким рівнем доходів

Глобалізація – це складний процес, що охоплює економічну, політичну, соціальну та культурну сфери, сприяючи інтеграції країн та народів у світі. У широкому сенсі вона визначається як зростання масштабів і посилення економічних, політичних та культурних зв'язків між державами та суспільствами. Цей процес супроводжується активним міжнародним обміном товарами, послугами, капіталом, інформацією та людськими ресурсами, що сприяє формуванню глобальної економіки та поширенню нових технологій, знань та ідей [14]. В економічному контексті глобалізація проявляється у збільшенні обсягів міжнародної торгівлі, інвестицій, фінансових потоків та виробничих зв'язків, що підвищує ефективність та конкурентоспроможність економік різних країн.

У політичній сфері глобалізація сприяє створенню наднаціональних інституцій та глобальних регуляторних механізмів, що координують міжнародні відносини та сприяють співпраці між державами. У соціально-культурному вимірі вона виражається у поширенні загальнолюдських цінностей, норм і стандартів, формуванні глобальної свідомості та активізації культурного обміну [15]. Таким чином, глобалізація є багатовимірним процесом, що охоплює різні аспекти суспільного життя, формуючи єдиний глобальний простір, у якому взаємодіють народи та держави, забезпечуючи взаємозалежність та спільний розвиток.

Історичні передумови глобалізаційних процесів сягають давніх часів та пов'язані з ключовими етапами розвитку людської цивілізації. Одним із перших проявів глобалізації вважається розвиток торгівлі між давніми цивілізаціями, що розпочався ще у стародавню епоху. Шовковий шлях, який

з'єднав Китай з Європою, є яскравим прикладом ранніх торговельних шляхів, що сприяли культурному та економічному обміну між Сходом і Заходом. В епоху великих географічних відкриттів XV-XVII століть значно розширилися межі відомого світу. Морські експедиції європейських дослідників, зокрема Христофора Колумба, Васко да Гама та Фернана Магеллана, сприяли встановленню прямих торговельних зв'язків між Європою, Африкою, Америкою та Азією. Ці події стали поштовхом для формування світової економіки, заснованої на глобальній торгівлі, колонізації та обміні товарами, технологіями та знаннями [16].

Індустріальна революція XVIII-XIX століть відіграла ключову роль у подальшому розвитку глобалізації, оскільки спричинила значне зростання виробництва, удосконалення транспортних засобів і засобів зв'язку. Поява залізниць, пароплавів та телеграфу дала можливість швидкого обміну інформацією та товарами на великих відстанях, що активізувало міжнародну торгівлю та розвиток промисловості. У XX столітті технологічний прогрес та розвиток комунікацій значно прискорили глобалізаційні процеси. Поява авіації, розвиток автомобільного транспорту та масове впровадження Інтернету зробили світ більш взаємозалежним. Друга половина XX століття також позначилася створенням міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, які відіграли важливу роль у регулюванні глобалізаційних процесів [17].

Таким чином, основні історичні передумови глобалізації включають розвиток давньої та середньовічної торгівлі, великі географічні відкриття, індустріальну революцію та технологічні досягнення XX століття, що стали основою для сучасної глобальної економіки та суспільства.

Неоліберальна теорія підкреслює переваги глобалізації для економічного зростання та розвитку, наголошуючи на важливості вільної торгівлі та лібералізації ринків.

Звичайно, продовжимо аналіз рівня економічної нерівності в європейських країнах, зокрема з використанням коефіцієнта Джині. Цей показник відображає ступінь нерівності в розподілі доходів: значення 0 відповідає повній рівності, а 100 — абсолютній нерівності.

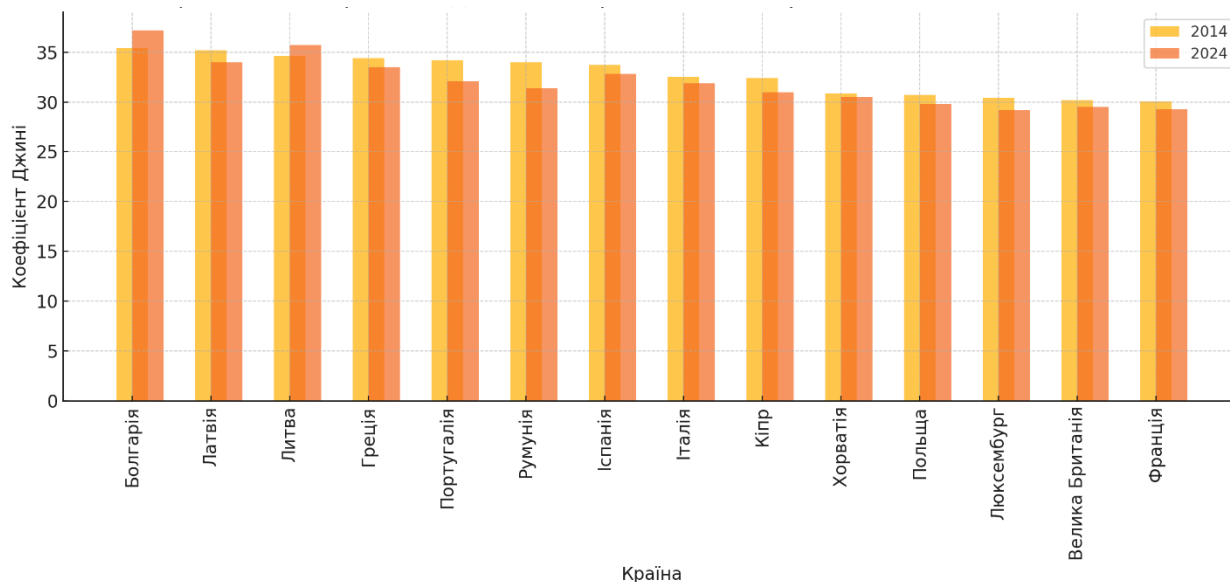

Рис.2.1. Коефіцієнт Джині для країн з низьким рівнем доходів (2014-2024 р.)

Джерело: побудовано автором на основі [34]

Глобалізація має значний вплив на економічну нерівність у країнах з низьким рівнем доходів. За період з 2014 по 2024 рік, у багатьох таких країнах спостерігалось зменшення коефіцієнта Джині, що вказує на зниження рівня нерівності. Це можна пояснити розширенням міжнародної торгівлі та інвестицій, що дозволило країнам отримати доступ до нових ринків і технологій. Цей процес стимулює економічне зростання, що позитивно позначається на рівні життя громадян і, відповідно, на рівні нерівності.

Однак, незважаючи на загальну тенденцію до зниження нерівності, у деяких країнах ситуація не змінилася або навіть погіршилася. Зростання коефіцієнта Джині в окремих країнах можна пояснити тим, що вигоди від глобалізації нерівномірно розподіляються. Наприклад, нові економічні можливості можуть бути доступні лише для еліт або певних галузей економіки,

залишаючи більшість населення без значних покращень. Це сприяє зростанню розриву між багатими і бідними.

Крім того, глобалізація може погіршити ситуацію через глобальні економічні кризи, як-от пандемія COVID-19, яка призвела до значних економічних потрясінь. Втрати робочих місць і нерівний доступ до підтримки посилили економічну нерівність, особливо серед найбільш уразливих груп населення.

Рівень економічної нерівності в європейських країнах значно варіюється. Країни з низьким коефіцієнтом Джині зазвичай мають ефективні механізми перерозподілу доходів та доступ до якісних соціальних послуг.

Марксистська теорія розглядає глобалізацію як етап розвитку капіталізму, що посилює нерівність, експлуатацію працівників та домінування розвинених країн над тими, що розвиваються. Вона наголошує на тому, що в умовах глобалізації економічні сили зростають, а відносини між центром і периферією, де багаті країни домінують над бідними, посилюються.

Світ-системний підхід, подібний до системної теорії, зосереджується на взаємодії між економічними та політичними структурами в глобальному контексті. Відповідно до цього підходу, країни світу діляться на три категорії: ядро, напівпериферія та периферія. Країни ядра (розвинені країни) мають найбільше економічне і політичне впливу, тоді як країни периферії залишаються залежними від зовнішніх фінансових і виробничих ресурсів.

Теорія залежності стверджує, що глобалізація зміцнює залежність країн, що розвиваються, від розвинених країн, обмежуючи їхній економічний розвиток. Згідно з цією теорією, бідні країни повинні продавати свої природні ресурси за низькими цінами та купувати технології від розвинутих країн, що призводить до їх економічної та соціальної залежності.

Інтернаціоналізація пояснює глобалізацію як процес зростання міжнародної взаємодії через торгівлю, інвестиції та обмін знаннями. Це призводить до того, що країни, навіть не будучи частиною однієї економічної

системи, починають тісно взаємодіяти завдяки міжнародним організаціям, таким як Світова організація торгівлі або Міжнародний валютний фонд.

Теорія глобального капіталізму підкреслює роль транснаціональних корпорацій і глобальних фінансових ринків у формуванні нової глобальної економіки, що стає все більш інтегрованою і взаємозалежною. Вона акцентує на тому, що саме великі корпорації та фінансові інститути стають основними акторами світового ринку, що дає їм змогу посилювати свою владу і знижувати вплив національних урядів.

Глокалізація комбінує глобальні та локальні процеси, зазначаючи, що глобалізація адаптується до місцевих умов і культурних особливостей. Це концепція, що стосується процесу взаємодії між глобальними і локальними факторами, в рамках якого місцеві культури адаптують глобальні явища до своїх умов, але в той же час глобальні компанії враховують місцеві звичаї та уподобання.

Культурна гібридизація фокусується на змішуванні культур під впливом глобалізації, що призводить до створення нових культурних форм і ідентичностей. Це явище стало особливо помітним з розвитком глобальних медіа, інформаційних технологій та соціальних мереж, де культурні елементи різних народів почали змішуватися, створюючи нові субкультури та ідентичності.

Теорія модернізації розглядає глобалізацію як фактор, що сприяє модернізації країн, що розвиваються, через запозичення передових технологій та управлінських практик. Це припускає, що країни можуть наслідувати моделі розвитку розвинених країн, щоб досягти більш високих стандартів життя і розвитку, використовуючи найсучасніші технології та стратегії управління [18,

Класифікація країн, що розвиваються:

кономічний підхід визначає такі країни за нижчим рівнем ВВП на душу населення, високою часткою зайнятості у сільському господарстві, низькою

індустріалізацією та обмеженою технологічною базою. Основними індикаторами є рівень ВВП, бідності, безробіття та інфляція [20].

соціальний підхід оцінює розвиток за рівнем людського капіталу, який включає освіту, охорону здоров'я та тривалість життя. Індекс людського розвитку (ІНД), розроблений Програмою розвитку ООН, використовується для вимірювання соціального прогресу та умов життя населення.

інституційний підхід визначає країни, що розвиваються, за рівнем розвитку їхніх інституцій та правових систем. Такі країни мають слабші державні інститути, нижчий рівень верховенства права та вищий рівень корупції. Основними індикаторами цього підходу є рівень корупції, якість управління та ефективність урядів [21].

геополітичний підхід аналізує країни, що розвиваються, через їхнє місце у світовій системі та рівень взаємодії з іншими державами. Вони зазвичай мають обмежений вплив на міжнародній арені та значною мірою залежать від допомоги розвинених країн і міжнародних організацій.

Таким чином, визначення країн, що розвиваються, можливе через різні підходи: економічний, соціальний, структурний, інституційний та геополітичний. Кожен з них допомагає зрозуміти виклики та можливості, з якими ці країни стикаються на шляху розвитку.

Глобалізація відіграє ключову роль у сприянні економічному розвитку країн, що розвиваються, створюючи умови для економічного зростання та інтеграції в світову економіку. Однією з головних переваг є залучення іноземних інвестицій. Відкритість ринків і лібералізація економіки роблять ці країни привабливими для інвесторів, що сприяє розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць і підвищенню рівня життя населення [22].

Збільшення обсягів міжнародної торгівлі дозволяє країнам, що розвиваються, експортувати товари та послуги на нові ринки, зменшуючи залежність від окремих секторів і підвищуючи конкурентоспроможність економіки. Доступ до світових ринків стимулює розвиток національної

промисловості та сільського господарства, що сприяє підвищенню продуктивності та покращенню якості продукції.

Важливим наслідком глобалізаційних процесів є передача технологій та інновацій, що дозволяє модернізувати економіку країн, що розвиваються. Співпраця з міжнародними компаніями та науковими центрами відкриває можливості для використання передових технологій, що сприяє ефективності виробництва та розвитку високотехнологічних секторів [22].

Соціальний аспект глобалізації пов'язаний із покращенням рівня освіти та професійної підготовки населення. Міжнародні освітні програми та студентські обміни дозволяють країнам, що розвиваються, переймати досвід розвинених країн, формуючи кваліфіковану робочу силу. Це підвищує конкурентоспроможність на ринку праці та сприяє покращенню якості життя.

Таким чином, глобалізація створює можливості для країн, що розвиваються, допомагаючи їм інтегруватися в світову економіку, залучати інвестиції, розширювати міжнародну торгівлю, використовувати новітні технології та покращувати освітній рівень населення.

Покращення економічного становища таких країн у контексті глобалізації потребує комплексного підходу, що включає економічні, соціальні та інституційні заходи. Однією з головних стратегій є диверсифікація економіки, яка дозволяє зменшити залежність від експорту обмеженого кола товарів чи сировини. Це досягається шляхом розвитку різних секторів, таких як промисловість, сільське господарство та сфера послуг [23].

Ще одним важливим кроком є зміцнення інституційної інфраструктури, що передбачає вдосконалення правової системи, забезпечення верховенства права та боротьбу з корупцією. Такі заходи підвищують довіру інвесторів і сприяють стабільності економіки.

Розвиток інфраструктури, зокрема транспортних мереж, енергетичних систем і комунікацій, є критично важливим для підтримки економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країн, що розвиваються.

Покращення доступу до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу є важливим напрямком, що сприяє економічному зростанню. Це можна реалізувати шляхом створення сприятливих умов для кредитування, розробки фінансових продуктів, орієнтованих на потреби малого бізнесу, а також впровадження програм підтримки підприємництва, включаючи гранти та спеціальні ініціативи. Розвиток малого та середнього бізнесу сприяє створенню нових робочих місць і стимулює місцеву економіку.

Соціальна стабільність та зменшення рівня нерівності відіграють критичну роль у забезпеченні сталого економічного розвитку. Впровадження соціальних програм, спрямованих на покращення рівня життя населення, розширення доступу до якісної медичної допомоги та соціального захисту, сприяє зміцненню суспільного добробуту та підвищенню продуктивності праці [24].

Таким чином, покращення економічного становища країн, що розвиваються, у контексті глобалізації вимагає комплексного підходу, що включає диверсифікацію економіки, удосконалення інституційної інфраструктури, розвиток освіти та інновацій, підтримку малого та середнього бізнесу, а також забезпечення соціальної стабільності. Реалізація цих заходів створює передумови для сталого економічного зростання та успішної інтеграції в світову економіку.

Аналіз стану економічної нерівності в умовах технологічного прогресу

У сучасному світі міжнародні організації відіграють важливу роль у зменшенні економічної нерівності, регулюванні глобальних процесів та підтримці технологічного розвитку. Вони створюють платформи для співпраці між країнами, сприяючи узгодженню політик, що спрямовані на досягнення економічної стабільності, доступу до фінансових ресурсів та зменшення соціальних розривів. Наприклад, такі організації, як Всесвітня організація торгівлі (WTO) та Міжнародний валютний фонд (IMF), сприяють відкритості

ринків, стимулюють інвестиції та усувають торговельні бар'єри, що має значний вплив на доступність ресурсів для країн із нижчим рівнем економічного розвитку. Це підтверджується дослідженнями, що показують, що в період після вступу країн, що розвиваються, до WTO спостерігається збільшення торговельних обсягів на 20-30% в порівнянні з періодом до цього вступу.

Організація Об'єднаних Націй (UN) та її спеціалізовані агентства, включаючи ЮНІСЕФ, Всесвітню організацію охорони здоров'я (WHO) та Міжнародну організацію праці (ILO), зосереджуються на вирішенні соціально-економічних проблем, забезпеченні рівного доступу до освіти, медицини та захисту трудових прав, що є критично важливим для подолання нерівності. Наприклад, ЮНІСЕФ активно працює над покращенням здоров'я дітей в країнах, що розвиваються, фінансуючи програми вакцинації та підтримки харчування, що позитивно впливає на соціальний розвиток у цих країнах.

ООН та Європейська комісія з прав людини здійснюють моніторинг порушень економічних та соціальних прав, сприяють розробці міжнародних стандартів, спрямованих на усунення нерівності у доходах та рівні життя населення. Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) та Міжнародне енергетичне агентство (IEA) працюють над впровадженням стійких економічних моделей, що зменшують негативний вплив технологічного розвитку на соціально-економічні процеси та забезпечують більш рівномірний доступ до енергетичних ресурсів, наприклад, через проекти, що сприяють використанню відновлювальних джерел енергії в країнах Африки та Азії.

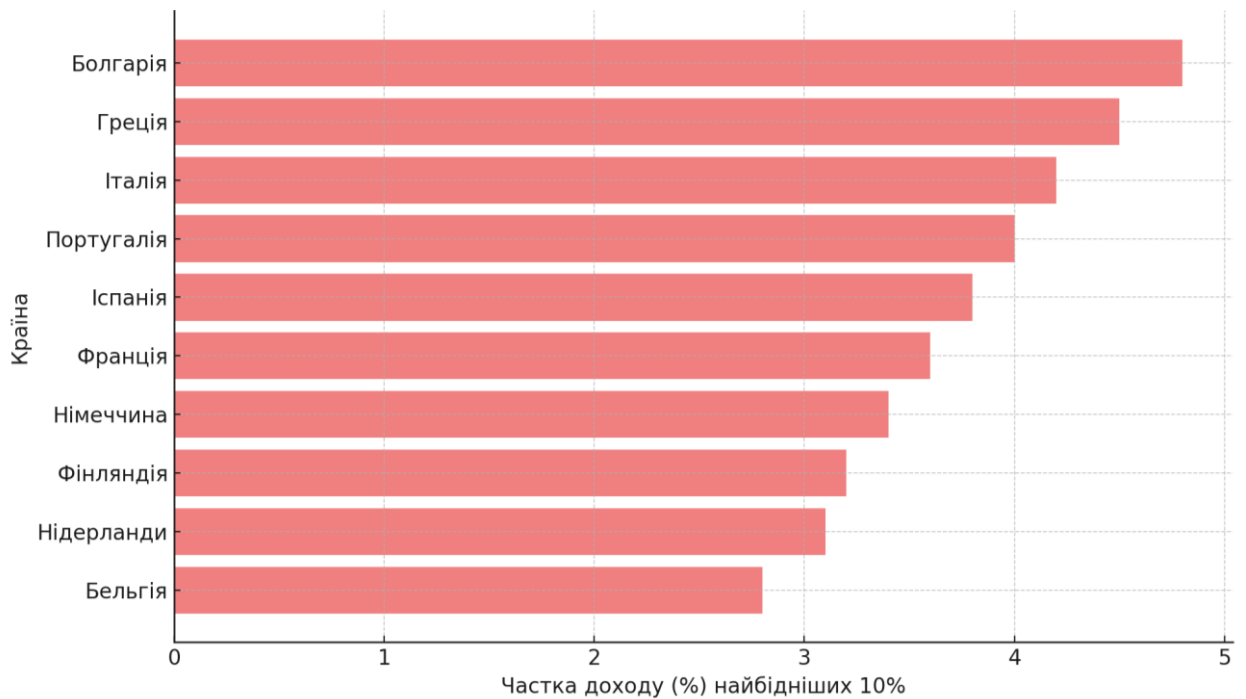

Рис.2.2. Частка доходу, яку отримують найбідніші 10% населення в країнах Європи за 2024 рік.

Джерело: побудовано автором на основі [38]

У країнах з низьким рівнем економічної нерівності, таких як Бельгія, Нідерланди, Фінляндія та Німеччина, частка доходу, яку отримують найбідніші 10% населення, складає лише 2.8-3.6%. Ці країни мають добре розвинені соціальні системи, зокрема програми підтримки бідних верств населення, прогресивне оподаткування та високий рівень доступу до соціальних послуг. Завдяки цьому значна частина національного доходу не концентрується лише в руках багатих верств, що зменшує загальну економічну нерівність.

Країни, як Іспанія, Португалія та Італія, хоча й демонструють середні показники (3.8-4.2%), все ще мають певні проблеми з рівнем доходу найбідніших верств. Хоча соціальні ініціативи існують, необхідно проводити додаткові реформи для зменшення розриву між найбагатшими та найбіднішими, адже високий рівень безробіття і нестабільність економік можуть поглиблювати соціальні нерівності [38].

Найвищі показники мають Греція та Болгарія (4.5% та 4.8% відповідно), що вказує на значну економічну нерівність. Ці країни стикаються з проблемами в соціальній політиці, де недосконалі механізми перерозподілу доходів і низький рівень соціального захисту не дозволяють ефективно зменшити рівень бідності та покращити розподіл національного доходу. Підвищення ефективності державних програм та соціальних трансфертів є важливими кроками для вирішення цієї проблеми [38].

Загалом, аналіз показує, що ефективна соціальна політика, спрямована на підтримку найбідніших, може значно зменшити рівень економічної нерівності в країні.

Глобалізація відкриває доступ до передових технологій та інформації, що створює нові можливості для розвитку різних країн. Проте цей процес також може поглиблювати нерівність, оскільки держави з розвинутою економікою мають більше ресурсів для впровадження інновацій, тоді як країни з нижчим рівнем технологічного розвитку часто залишаються на периферії глобальної економіки. В даний час країни з низьким доходом та обмеженими технологічними ресурсами часто не можуть конкурувати з розвиненими економіками через відсутність інфраструктури для впровадження нових технологій.

Технологічний прогрес змінює структуру зайнятості, сприяючи переходу робочої сили із традиційних секторів, таких як промисловість та сільське господарство, до галузей, що вимагають високої кваліфікації та цифрових навичок. За даними Міжнародної організації праці, в країнах ЄС на ринку праці відзначається зростання попиту на працівників із навичками в сфері інформаційних технологій та інженерії, в той час як традиційні галузі, як сільське господарство, переживають зниження попиту на робочу силу.

Глобалізація також впливає на соціальну стабільність, оскільки розширення нерівності може спричинити соціальну напруженість, збільшення протестних рухів, політичну нестабільність та загострення конфліктів. Нерівномірний доступ до ресурсів, фінансових можливостей та якісної освіти

може стати причиною загострення соціальних протиріч. Зокрема, у країнах Латинської Америки та Південно-Східної Азії, де розрив між багатими та бідними сильно збільшився після впровадження глобальних торгових угод, спостерігається зростання протестних рухів та політичних заворушень.

Технологічний розвиток та глобалізація також створюють умови для подолання нерівності. Завдяки доступу до цифрових технологій, освіти та міжнародних фінансових ресурсів країни, що розвиваються, отримують можливості для підвищення рівня життя населення, створення нових робочих місць та забезпечення більш рівномірного розподілу економічних благ. Наприклад, країни Африки, завдяки інвестиціям у мобільні технології, значно покращили рівень доступу до фінансових послуг для бідного населення, що раніше не мало доступу до традиційних банківських систем.

Технологічний прогрес та глобалізація суттєво впливають на рівень економічної нерівності, визначаючи нові виклики та можливості для країн. З одного боку, вони сприяють прискоренню економічного розвитку, відкривають доступ до нових ринків та ресурсів, а з іншого – можуть поглиблювати розрив між різними групами населення та країнами. У цьому контексті важливу роль відіграють національні держави, оскільки їхні політичні рішення, механізми регулювання та соціальна політика визначають ступінь впливу глобалізації та технологічного прогресу на економічну нерівність .

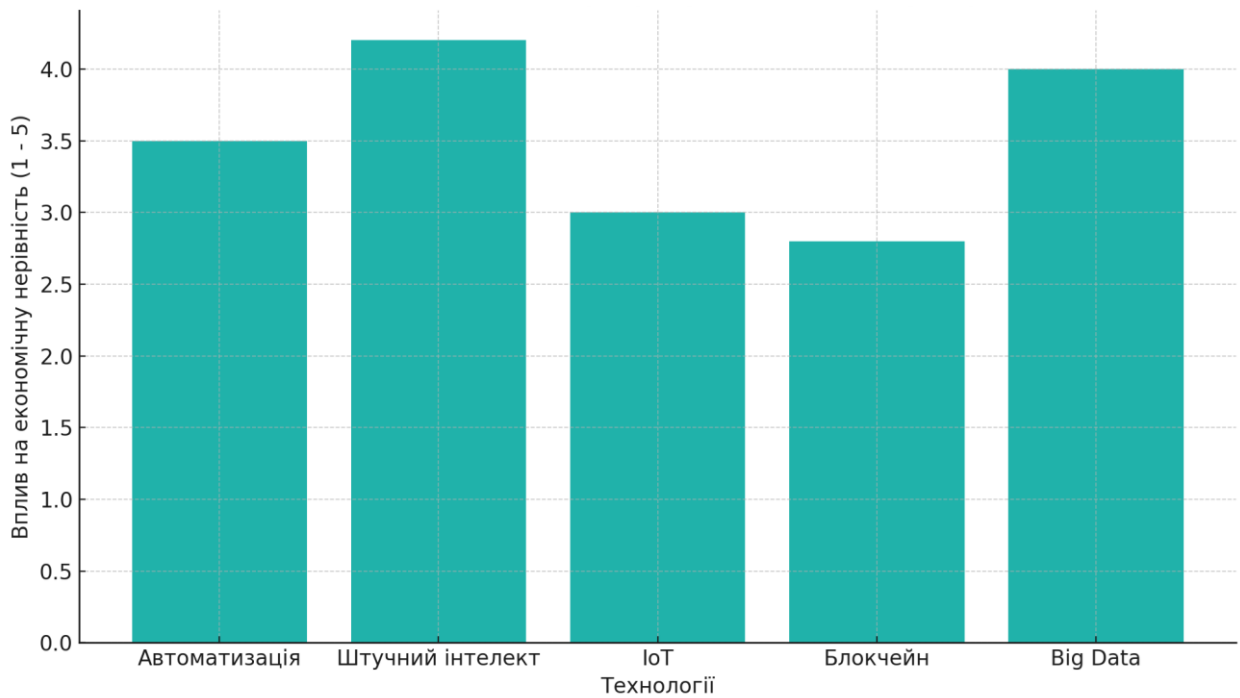

Рис.2.3. Вплив технологічного прогресу на економічну нерівність

Джерело: побудовано автором на основі [39; 40]

Технологічний прогрес, зокрема Штучний інтелект (AI) та Big Data, має найбільший вплив на економічну нерівність. AI та Big Data створюють нові можливості для великих компаній і розвинених країн, але одночасно заміщують низькокваліфіковані професії. Це збільшує розрив між багатими та бідними. Автоматизація, яка оцінюється в 3.5, також змінює ринок праці, замінюючи людську працю роботами. IoT і Блокчейн мають менший, але також значний вплив, створюючи нові можливості в бізнесі та фінансах [41].

Одним із ключових аспектів впливу держави на рівень нерівності є економічне регулювання. Державні органи розробляють та впроваджують законодавчі акти, що регулюють міжнародну торгівлю, фінансовий сектор, інвестиційну політику та конкуренцію. Це дозволяє забезпечити економічну стабільність, захист прав громадян та створення умов для зменшення соціально-економічних розривів.

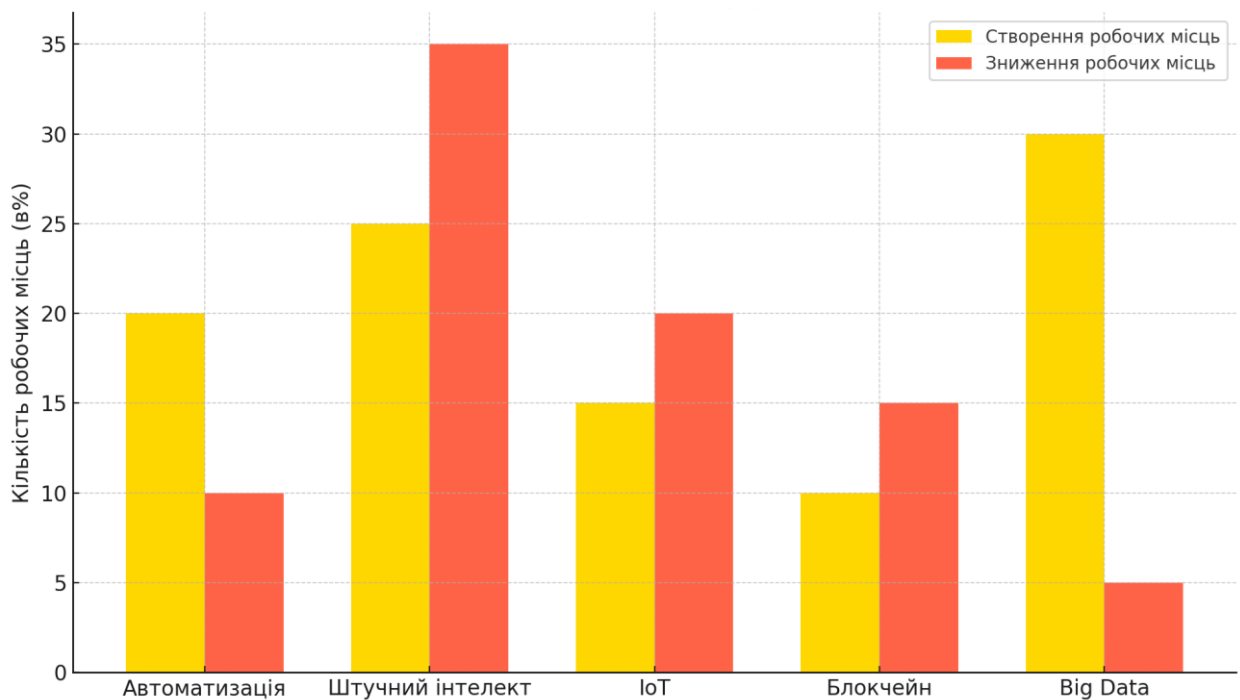

Рис.2.4. Вплив технологій на зміну робочих місць

Джерело: побудовано автором на основі [40;41]

Штучний інтелект і Автоматизація значно знижують кількість робочих місць, автоматизуючи багато процесів. Це впливає на працівників у традиційних сферах, таких як виробництво. Водночас Big Data створює нові можливості, забезпечуючи зростання робочих місць в аналітиці даних. IoT і Блокчейн також сприяють створенню нових професій, але їхній вплив менший. Технології змінюють не лише структуру робочих місць, але й вимоги до навичок працівників, що може сприяти зменшенню економічної нерівності

На міжнародному рівні держави співпрацюють у рамках регіональних та глобальних організацій, спільно розробляючи стратегії для вирішення соціально-економічних проблем, що виникають через технологічний розвиток та нерівномірний доступ до ресурсів. Такі ініціативи спрямовані на подолання дисбалансів у рівні життя населення, доступі до освіти та робочих місць, а також захист інтересів країн, що мають слабшу економіку.

Держава також відіграє важливу роль у збереженні національної економічної стабільності, регулюючи зовнішні інвестиції, підтримуючи

внутрішній ринок і захищаючи ключові галузі економіки від негативних наслідків глобалізації. Завдяки цьому створюються рівні умови конкуренції для національних підприємств, що сприяє збереженню робочих місць та соціальної рівноваги.

Соціальна політика держави є ще одним важливим фактором у боротьбі з економічною нерівністю. Програми зайнятості, соціального захисту та підтримки малозабезпечених груп населення допомагають мінімізувати негативні наслідки глобалізації та технологічного прогресу, забезпечуючи рівні можливості для всіх громадян.

Культурна політика також відіграє значну роль у контексті технологічного розвитку та нерівності. Глобалізація та цифрові технології впливають на національні культури, сприяючи їх інтеграції, але водночас створюють ризик витіснення місцевих традицій. Держави можуть підтримувати культурну ідентичність через відповідні програми, освіту та заходи з популяризації національного культурного надбання.

Адаптація національних економік до технологічних змін є необхідною умовою для мінімізації економічної нерівності та підвищення рівня життя населення. У сучасних умовах це завдання включає в себе розвиток високотехнологічних галузей, модернізацію промисловості та стимулювання інноваційної діяльності.

Однією з основних причин необхідності адаптації є глобальна конкуренція. Технологічний прогрес створює нові можливості для підприємств та ринків, тому країни, що швидко впроваджують нові технології, отримують конкурентні переваги та можливості для економічного зростання.

Адаптація до цифрової економіки дозволяє країнам залучати інвестиції, розвивати нові сектори та підвищувати ефективність виробництва. Це сприяє економічній стабільності, зменшенню залежності від традиційних галузей та створенню більш справедливого розподілу доходів.

Аналіз ролі глобальних інституцій у регулюванні економічної нерівності між країнами

Глобалізація тісно пов'язана з діяльністю глобальних інституцій, що відіграють ключову роль у регулюванні економічної нерівності між країнами. Вона сприяє розвитку міжнародної торгівлі та глобального розподілу виробництва, що стимулюється зменшенням бар'єрів у міжнародній торгівлі, зокрема тарифів, експортних мит і імпорتنих квот. Водночас скорочення обмежень на рух капіталу та інвестицій створює умови для нерівномірного економічного розвитку різних регіонів. Розширення діяльності глобальних економічних інститутів відбувається паралельно з процесами аутсорсингу та переміщення виробництва в країни з нижчими витратами.

Транснаціональні корпорації активно використовують можливості глобалізації, залучаючи малі та середні підприємства через аутсорсинг, що дозволяє їм отримувати товари та послуги за найнижчою можливою ціною на світовому рівні. Це є частиною стратегії зниження витрат, яка дозволяє великим корпораціям підтримувати свою конкурентоспроможність на глобальному ринку. Проте для малих і середніх підприємств важливо не лише адаптуватися до глобальної конкуренції, а й забезпечувати права своїх працівників. На практиці, міжнародні організації, такі як Міжнародна організація праці (ILO), активно працюють над встановленням стандартів для покращення умов праці у таких підприємствах. Згідно з даними ILO, понад 60% світової робочої сили працює у неформальному секторі, де відсутні соціальні гарантії та трудові права, що може погіршувати економічну нерівність.

Економічні механізми, які використовують міжнародні організації, не завжди сприяють рівним умовам конкуренції та справедливому розподілу прибутків. Транснаціональні корпорації, юридично зареєстровані в одній державі, можуть здійснювати діяльність в інших країнах, що ускладнює їхню підзвітність та регулювання з боку національних урядів. Це створює значні

виклики для національних економік, особливо для країн, що розвиваються, де відсутні жорсткі механізми контролю за діяльністю великих корпорацій, що можуть уникати сплати податків через податкові пільги.

Вплив глобальних інституцій проявляється також у процесах приватизації комунальних підприємств і товарів, таких як безпека, охорона здоров'я, водопостачання та навіть управління пенітенціарною системою. Наприклад, багато країн Латинської Америки та Східної Європи пройшли через хвилю приватизації після розпаду Радянського Союзу, де міжнародні фінансові організації, як Світовий банк та МВФ, просували політику лібералізації і дерегуляції. Це, в свою чергу, призвело до зростання економічної нерівності, оскільки приватизація основних соціальних послуг часто залишала бідні верстви населення без доступу до базових послуг, таких як охорона здоров'я та освіта .

Глобальні інституції відіграють значну роль у регулюванні соціальної відповідальності бізнесу та корпоративної підзвітності. Відповідь міжнародних організацій на виклики, пов'язані з діяльністю транснаціональних корпорацій, включає створення механізмів моніторингу їхнього впливу на довкілля, місцеві громади та соціальні стандарти. Зростаюча увага до соціальної відповідальності змушує компанії розробляти кодекси поведінки та враховувати ризики для своєї репутації, зокрема під тиском споживчих бойкотів і громадських кампаній. Наприклад, відомі компанії, як Nike і Apple, зобов'язались здійснювати аудит своїх постачальників, щоб забезпечити належні умови праці та дотримання прав людини у своїх ланцюгах поставок.

Глобалізація є багатогранним явищем, у якому глобальні інституції виступають ключовими суб'єктами регулювання економічних і соціальних процесів. Вона охоплює різні аспекти міжнародного співробітництва, що відображаються у функціонуванні економічних та фінансових механізмів. Роль цих інституцій у зменшенні економічної нерівності між країнами залишається дискусійною, оскільки їхня діяльність може як сприяти економічному

розвитку, так і поглиблювати структурні дисбаланси між державами. Багато критиків глобалізації, зокрема через роботу МВФ та Світового банку, вважають, що їхня політика часто призводить до нечесних умов для країн, що розвиваються, примушуючи їх до непопулярних реформ на шкоду соціальній стабільності.

Розширення економічної інтеграції та зростання обсягів міжнародних фінансових потоків сприяють посиленню ролі міжнародних організацій, що здійснюють регулювання економічної нерівності між країнами. До ключових глобальних інституцій належать Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світова організація торгівлі (СОТ). Їхня діяльність впливає на формування світового економічного порядку, визначаючи умови участі країн у глобальному ринку. Країни, що не можуть виконати вимоги таких організацій щодо лібералізації ринку або скорочення соціальних програм, часто стикаються з економічними труднощами, такими як збільшення бідності і безробіття.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) відіграє центральну роль у наданні фінансової допомоги державам, що стикаються з економічними труднощами. Його політика спрямована на макроекономічну стабілізацію та скорочення бідності, однак умови отримання фінансування часто містять жорсткі вимоги щодо реформ, таких як скорочення бюджетних витрат, приватизація державного сектору та лібералізація ринків. Це нерідко призводить до загострення соціальної нерівності та ускладнює доступ вразливих верств населення до базових послуг, як це було в Україні після прийняття програми МВФ у 2015 році.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

На початку XXI століття в глобалізованому світі відбулися суттєві зміни. Сучасний розвиток зумовлений формуванням єдиного світового простору та реформуванням соціально-економічних систем на основі спільних інтересів, що дозволяє досягати соціальної справедливості та економічної рівності. Сталий розвиток інтегрованого суспільства та ефективна реакція на глобальні виклики можливі завдяки зменшенню нерівності та забезпеченню рівного доступу до благ цивілізації.

Таблиця 3.1.

Ефективність заходів мінімізації економічної нерівності на глобальному
рівні

Заходи мінімізації	Приклади країн/організацій	Показник нерівності (Коефіцієнт Джині) до заходів	Показник нерівності після заходів	Зміна (%) нерівності
Соціальна політика (соціальні програми, прогресивне оподаткування)	Швеція, Німеччина	0,31	0,25	-19%
Диверсифікація економіки	Південна Корея, Китай	0,42	0,36	-14%
Інвестиції в освіту та інновації	ООН, ЮНЕСКО	Н/Д	Н/Д	Підвищення людського капіталу (індекс HDI +15% за 10 років)
Міжнародне співробітництво (угоди, регулювання)	СОТ, МВФ	Різні, залежно від країни	Зростання ВВП на душу населення в середньому на 2-4%	Позитивний вплив на зростання економіки
Регулювання діяльності ТНК	OECD, ILO	0,48	0,44	-8%

Джерело: побудовано автором на основі [17].

У таблиці 3.1. наведено основні заходи, спрямовані на мінімізацію економічної нерівності на глобальному рівні, а також їхній вплив на ключові показники нерівності, зокрема коефіцієнт Джині. Представлені приклади країн та міжнародних організацій, які реалізують відповідні стратегії. Дані свідчать про суттєве зниження рівня нерівності після впровадження соціальних програм, диверсифікації економіки та регулювання діяльності транснаціональних корпорацій. Крім того, інвестиції в освіту та міжнародне співробітництво сприяють підвищенню людського капіталу та економічному зростанню, що також зменшує диспропорції у доходах.

Соціально-економічна нерівність також виникає через нерівномірний розподіл капіталу, який може зосереджуватися як в руках окремих осіб, так і держави. Багатство, або накопичений капітал, є важливим фактором розвитку, а в світі зростаючої нерівності він все більше впливає на рівень життя. Після власності від державного сектора до приватного. Хоча національне багатство цих країн значно зросло, суспільне багатство у багатьох розвинутих країнах стало від'ємним або близьким до нуля [36]. Це обмежує можливості урядів боротися з нерівністю та впливає на майнову нерівність, зокрема, через накопичення капіталу у окремих індивідів.

Збільшення нерівності доходів і перехід власності до приватних рук за останні чотири десятиліття призвели до посилення нерівності власності, що стало результатом конкуренції між приватними капіталами.

Для подолання економічної нерівності уряди, міжнародні організації та громадські структури розробляють та впроваджують різноманітні політики, такі як реформи податкової системи, соціальні програми, інвестиції в освіту і охорону здоров'я, підтримка малого бізнесу та інші заходи.

Висока економічна нерівність призводить до соціальної нерівності, перешкоджаючи соціальній мобільності, тобто можливості людей підніматися по соціальній сході. Доступ до освіти, медичних послуг, працевлаштування

та інших ресурсів нерівно розподіляється, що обмежує можливості для змін у соціальному статусі.

Висока нерівність доходів може стати бар'єром для економічного зростання. Якщо велика частина населення має обмежений доступ до ресурсів, це може знизити кількість людей, які готові інвестувати у свою освіту, підприємництво та інші форми економічної діяльності, що зменшує загальний потенціал економіки.

Великі різниці в доходах і можливостях можуть призвести до соціальних конфліктів. Коли люди вважають, що система нерівних можливостей несправедлива, це може викликати політичне невдоволення, соціальну нестабільність, а в окремих випадках – масові протести або заворушення.

Економічна нерівність може суттєво впливати на здоров'я та добробут людей. Ті, хто має низькі доходи, часто стикаються з обмеженим доступом до якісних медичних послуг, належного житла, харчування та інших основних потреб. Це підвищує ризик хронічних захворювань, бідності та інших соціальних проблем.

Економічна нерівність також може обмежити доступ до освіти та можливості для інновацій. Коли освіта недоступна для великих груп населення, знижується попит на висококваліфіковану робочу силу, а також обмежуються можливості для технологічного прогресу та інновацій. Це, в свою чергу, обмежує потенціал економічного зростання.

Одна з найбільш обговорюваних ініціатив останніх років – впровадження безумовного базового доходу, тобто гарантованої регулярної виплати кожному громадянину незалежно від рівня його доходів, зайнятості чи соціального статусу.

Ідею безумовного базового доходу активно підтримують – і не менш активно критикують – як уряди різних країн, так і експерти. Прибічники цієї концепції вважають, що універсальний базовий дохід допоможе в боротьбі з бідністю, оскільки дасть людям час на пошуки роботи чи на отримання освіти для здобуття нової спеціальності. Скорочення соціального навантаження, а

саме ББД може замінити низку адміністративно дорогих соціальних програм, зменшуючи бюрократію. Важливою ця концепція є й на тлі посилення роботизації багатьох професій, в результаті якої все більше людей втрачають роботу.

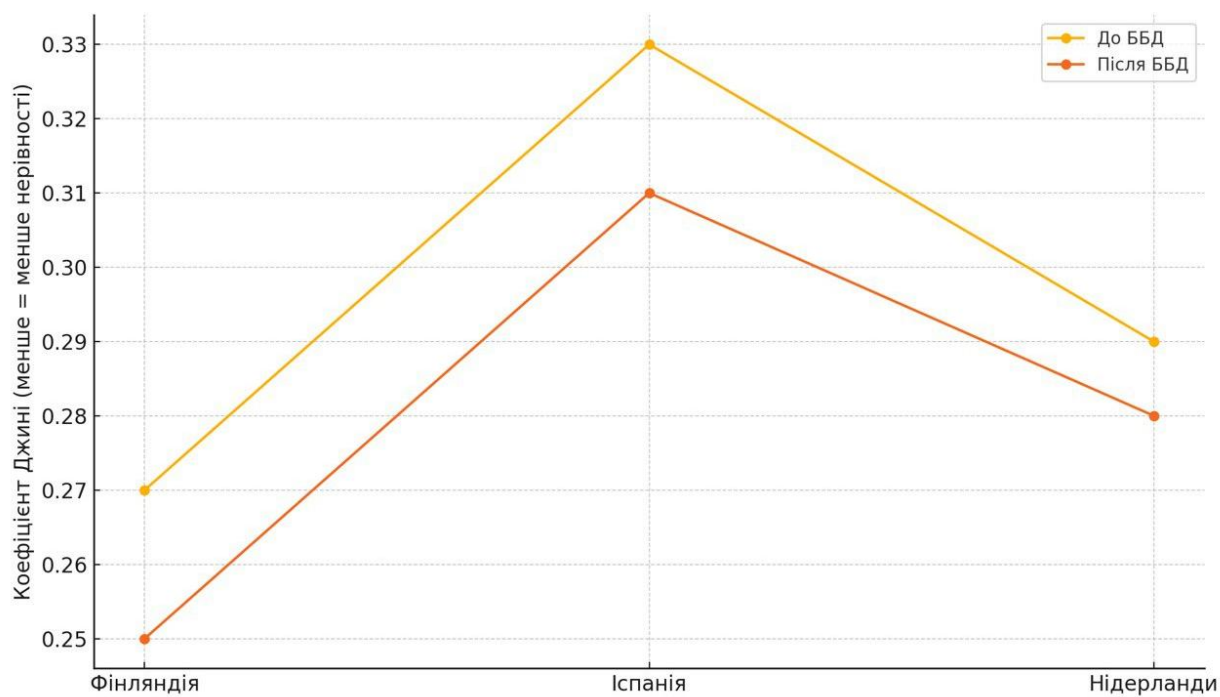

Рис.3.1.Зміна коефіцієнта Джині до та після впровадження ББД
Джерело: побудовано автором на основі [41].

Графік візуалізує зміну коефіцієнта Джині в трьох країнах до та після впровадження програм безумовного базового доходу. Усі три країни демонструють тенденцію до зниження економічної нерівності після впровадження ББД. Найбільш помітне зменшення спостерігається у Фінляндії, що може бути пов'язано з масштабністю та тривалістю національного експерименту. Хоча зміни не є радикальними, вони свідчать про стабільний позитивний ефект навіть при обмеженому охопленні.

Таблиця 3.2

Приклади впровадження ББД у Європі

Країна	Коефіцієнт Джині до ББД	Коефіцієнт Джині після ББД	Тип програми
Фінляндія			Національний експеримент (2017-

Іспанія			Пілотна програма в Каталонії (2020-
Нідерланди			Обговорення на муніципальному рівні (з 2020 року)

Джерело: складено на основі аналізу [40].

- Фінляндія провела національний експеримент з ББД у 2017–2018 роках: 2000 безробітних щомісяця отримували 560 євро. Результати показали не лише підвищення суб'єктивного добробуту, а й зниження рівня нерівності.
- Іспанія (Каталонія) тестувала програму серед 5000 домогосподарств у 2020–2022 роках. Учасники відзначали покращення фінансової стабільності.
- У Нідерландах такі програми обговорювались і частково реалізовувались у містах Утрехт та Гронінген.

У таблиці наведено дані щодо експериментального впровадження безумовного базового доходу у трьох країнах – Фінляндія, Іспанія, Нідерланди. Дані свідчать про потенціал ББД як одного з інструментів вирівнювання доходів та зменшення соціального розшарування.

Щодо можливостей запровадження базового доходу в Україні, у науковій публікації А. Ставицького «Застосування концепції безумовного доходу в економіці України» зазначається, що в разі переходу на нову модель соціального захисту можливо було б мобілізувати фінансові ресурси в обсязі від 856 до 1020 млрд грн за цінами 2015 року. Згідно з даними Державної служби статистики України [44], станом на 1.01.2016 загальна чисельність населення країни становила 42,7597 млн осіб, з яких 7,6147 млн — це діти віком до 17 років.

Якщо взяти до уваги швейцарський підхід, згідно з яким обсяг фінансування на дитину становить 25% від виплати дорослому, то в українських умовах можна було б розраховувати на щомісячні виплати в межах

1928–2297 грн на одного дорослого та 482–574 грн на дитину — без необхідності кардинальних змін у бюджетній чи податковій системі [45].

Однак, очевидно, що зазначені суми є доволі скромними, і навряд чи вони стимулюватимуть громадян до переосмислення трудової стратегії чи кар'єрного планування. Крім того, варто врахувати, що Україна наразі посідає останні позиції в Європі за рівнем заробітної плати, що значною мірою обумовлено високим рівнем тінізації економіки — майже половина ВВП знаходиться в тіні. Саме тому першочерговим завданням є підвищення рівня заробітної плати через легалізацію трудових доходів та відновлення економічного зростання. І лише після реалізації цих кроків можна буде предметно розглядати перехід до нової системи соціального забезпечення.

Ще однією з ефективних ініціатив для зменшення економічної нерівності як на національному, так і на глобальному рівнях є впровадження прогресивного оподаткування та посилення міжнародної податкової координації. Прогресивне оподаткування передбачає зростання податкових ставок разом із підвищенням рівня доходів. Такий підхід дозволяє здійснювати перерозподіл частини національного багатства, забезпечуючи належне фінансування соціально важливих сфер — охорони здоров'я, освіти, інфраструктури, соціального захисту. Це, у свою чергу, сприяє зменшенню соціально-економічного розшарування населення.

Особливо актуальним цей механізм є для країн із високим рівнем бідності, де він може стати джерелом стабільних бюджетних надходжень і основою для формування дієвої системи підтримки вразливих груп населення. Проте в умовах глобалізації ефективність суто національних податкових систем часто обмежується через масштабну практику ухилення від оподаткування та переміщення прибутків у низькоподаткові юрисдикції. У зв'язку з цим важливим доповненням до внутрішніх податкових реформ стає глобальна координація у сфері оподаткування. Однією з ключових міжнародних ініціатив у цьому напрямі є проєкт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо запровадження глобального

мінімального податку для транснаціональних корпорацій. Ця ініціатива покликана зменшити масштаби агресивного податкового планування, вирівняти умови оподаткування між країнами та зміцнити податковий суверенітет держав.

Показовим прикладом ефективного застосування прогресивного оподаткування є Німеччина. У цій країні діє шкала податку на доходи фізичних осіб зі ставкою до 45% для найвищих рівнів доходу. Отримані податкові надходження спрямовуються на фінансування системи соціального захисту, включаючи пенсійне забезпечення, охорону здоров'я та виплати безробітним. За даними Євростату, після урахування податків і соціальних трансфертів рівень економічної нерівності в Німеччині суттєво знижується, що свідчить про ефективність цієї моделі у справедливому перерозподілі ресурсів [42].

У країнах Європи інвестиції в освіту та цифрову інклюзію відіграють важливу роль у боротьбі з економічною нерівністю. Освітні системи, що фінансуються державою, забезпечують рівний доступ до знань, зменшуючи розрив між соціальними групами. Окрім цього, цифрова інклюзія стала пріоритетом для ЄС, особливо після пандемії COVID-19.

Прикладом успішної політики у цій сфері є Фінляндія, яка систематично інвестує в освіту, забезпечуючи безкоштовний доступ до якісного навчання на всіх рівнях. Завдяки високим стандартам освіти та впровадженню цифрових технологій у школах, країна має один із найнижчих рівнів соціально-економічної нерівності в Європі (за даними OECD) [43].

Ще один приклад — Естонія, яка зробила ставку на цифрову трансформацію освіти. З 2018 року всі естонські школи підключені до швидкісного інтернету, а учні забезпечені доступом до електронних ресурсів та цифрових навичок. У результаті Естонія не лише знизила бар'єри до якісної освіти, а й посилила конкурентоспроможність своєї економіки.

Таким чином, економічна нерівність має широкий спектр соціально-економічних наслідків і вимагає комплексного підходу для вирішення. У світовому та національному економічному розвитку нерівність в умовах

глобалізації є складною проблемою, що впливає на рівень життя, соціальну стабільність і економічну динаміку на різних рівнях суспільства.

Глобалізація стимулює зростання міжнародної торгівлі та інвестицій, але також може посилювати економічну нерівність між країнами. Розвинені країни є більш конкурентоспроможними і мають доступ до міжнародних ринків та інвестицій, що пришвидшує їхній економічний розвиток і сприяє зростанню. У той же час, менш розвинені країни програють у конкурентній боротьбі та можуть все більше відставати від більш розвинутих.

Технологічний прогрес може також мати нерівномірний вплив на країни, збільшуючи розрив у рівнях економічного розвитку. Країни, які здатні швидко адаптуватися до технологічних змін, отримують переваги, в той час як інші, що мають більш повільну адаптацію, можуть опинитися на периферії.

Економічна нерівність вимірюється в кількох аспектах: – на глобальному рівні – нерівність у розвитку країн, їхня позиція в глобальних рейтингах за макроекономічними показниками, а також поділ світу на «глобальний південь» і «глобальну північ»; – всередині країн – нерівність в доходах населення, доступі до соціальних благ і в рівні споживання.

Глобалізація та її закони, зокрема конкуренція, мають визначальне значення у поглибленні економічної нерівності.

Загалом, економічна нерівність означає нерівний доступ до багатства чи доходу серед різних верств населення, як всередині країн, так і між країнами. Це можна охарактеризувати афоризмом: «багаті стають багатшими, а бідні – біднішими» [37], що зазвичай стосується різниці в доходах та активах між найбагатшими та найбіднішими. Однак, це твердження також відноситься до нерівності між країнами.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що глобалізація є складним та багатоаспектним процесом, який має суттєвий вплив на економічну нерівність між країнами. Процеси глобалізації, такі як міжнародна торгівля, інвестиції та технологічний прогрес, сприяють економічному розвитку окремих країн, але одночасно поглиблюють розрив між розвиненими та країнами, що розвиваються. Особливо гостро проблема нерівності проявляється в країнах з низьким рівнем доходів, де обмежений доступ до технологій, капіталу та освіти перешкоджає їхньому інтегруванню в світову економіку.

Дослідження показало, що глобалізація має як позитивні, так і негативні наслідки для економічної нерівності. З одного боку, глобалізація сприяє розвитку інфраструктури, залученню інвестицій та розвитку нових технологій, що може покращити економічний стан країн. З іншого боку, вона створює умови для посилення залежності країн з низьким рівнем доходів від міжнародних корпорацій, що ще більше ускладнює вирішення соціально-економічних проблем.

Одним з важливих аспектів дослідження стало виявлення ролі міжнародних інституцій у регулюванні економічної нерівності. Організації, такі як Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Світова організація торгівлі, відіграють ключову роль у підтримці економічної стабільності, проте їхня діяльність не завжди сприяє рівномірному розвитку країн, оскільки часто передбачає лібералізацію ринків, що може мати негативний вплив на національні економіки, особливо у країнах, що розвиваються.

Також було розглянуто вплив технологічного прогресу на нерівність між країнами. Прогрес у сфері інформаційних технологій, комунікацій та транспорту відкриває нові можливості для економічного зростання, однак

технології часто стають доступними лише розвиненим країнам, що ще більше посилює розрив між ними та країнами з низьким рівнем розвитку.

Найважливішими шляхами мінімізації економічної нерівності є:

підтримка національних урядів у створенні сприятливого економічного середовища, що включає розвиток інфраструктури, поліпшення доступу до освіти та охорони здоров'я.

озробка міжнародними організаціями справедливих політик підтримки для країн, що розвиваються, спрямованих на зменшення соціальної та економічної нерівності.

забезпечення доступу до нових технологій для країн з низьким рівнем доходів, що дозволить їм скоротити технологічний розрив і підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку.

провадження безумовного базового доходу, як одного з інструментів соціального захисту населення, здатне зменшити рівень бідності та економічної вразливості.

провадження прогресивного оподаткування та посилення міжнародної податкової координації, що дозволяє ефективно перерозподіляти ресурси та фінансувати соціальні послуги.

інвестиції в освіту та цифрову інклюзію, де доступ до якісної освіти та цифрових технологій відкриває нові економічні можливості, сприяє підвищенню рівня зайнятості та інклюзивного розвитку.

У підсумку, глобалізація є неперервним процесом, який відкриває нові можливості, але також приносить виклики. Мінімізація економічної нерівності між країнами вимагає комплексного підходу, який поєднує зусилля урядів, міжнародних організацій та приватного сектора для створення більш справедливого глобального економічного порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

йк К. Небезпечні зв'язки: взаємодія глобалізації і демократії//лобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів Укладачі Кононов І.Ф. (науковий редактор), В.П. Бородачов, Д.М. Топольсков. - Луганськ, 2002. - 664 с.

ибчук А.В. Глобальна виробнича інфраструктура як результат розширення інтернаціоналізації господарського життя//Актуальні проблеми економіки. -

тратегія економічного і соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки.

ловопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53396/378921.html>

і

банова Е. М. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу. Київ. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. 2012.

я

ю

нциклопедія соціології. URL: <https://ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Sociology.pdf>

о

повал Я. К. Сутність та особливості процесів економічної стратифікації на сучасному етапі розвитку України. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2013. № 4 (69). С. 111–118.

auses and Consequences of Income Inequality; A Global Perspective / [EhablaNorris, K. Kochhar, N. Suphaphiphat та in.]. Washington, DC: International Monetary Fund, 2015. 39 p. (IMF Staff Discussion Notes 15/13).

ancisco H. G. A Review of the Evidence. Global Poverty and Inequality. Washington DC: Development Research Group, 2008. (World Bank). P. 42–49.

и

й

г

д

алкіна М. Ю. Інституціональні основи нерівності доходів у сучасній економіці. Журнал інституціональних досліджень. 2016. № 1; т. 8. С. 110–116.

Ткач, Д., Білокур, Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. № 4 (68).С.

Плахотнік, О. О., Павленко, А. А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. Економіка та держава. 2022. № 5. С. 62-67.

Резнікова, Н. В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. Економіка України. 2020. № 12. С. 77-80.

Руденко-Сударєва, Л. В., Мозговий, О. М., Токар, В. В., Ткаченко, Ю. В. теорія і практика країн, що розвиваються. Київ: КНЕУ. 2015. 270 с.

Булатова, О. В. Особливості залучення до процесів міжнародної регіоналізації країн, що відносяться до різних типів соціально-економічних систем. Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Економіка. 2012. № 3. С. 113-

Савченко, М. В., Гриб, А. О., Соболева, А. К. Мультинаціональні корпорації в економіці країн, що розвиваються: світові тенденції та вітчизняні реалії. Галицький економічний вісник. 2023. № 83(4). С.182-194.

Загарій, В., Ковальчук, Т. Сучасна система регулювання міжнародної торгівлі в країнах світу та Україні. Наукові перспективи. 2023. № 2 (32).

Кривенко, Н. В. Міжнародна економічна інтеграція між країнами, що розвиваються. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 6 (2). С. 247-251.

Акімова, Л. М. Фактори впливу ТНБ на економіку розвинутих країн світу та країн, що розвиваються. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2016. № 4. С 3-13.

Кузнєцова, Н. В. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток

країн, що розвиваються. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2019. № 36. С. 13-20.

Подлепіна, П. О. Міжнародний туризм як рушійна сила економічного поступу країн, що розвиваються. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 4. С. 280-286.

иков В. В. Вплив глобалізаційних процесів на економічну безпеку України. Право та державне управління, 2020, 2: 204-210.

ук'яненко Д. Г. Глобальна економіка ХХІ ст.: людський вимір: Монографія / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник. - К.: КНЕУ, 2008. - 420 с.

отуков О.А. (2014). Феномен глобалізації та його вплив на сучасне державне управління. Актуальні проблеми державного управління. № 1. С. 24-34.

лобальна економіка: принципи становлення, функціонування та розвитку : монографія. П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Баштянин. Львів : Львів. комерц. акад., 2015. 583 с.

Дйба О., Осадчий Є. (2014). Вплив глобалізації на соціально-економічний стан України. Ринок цінних паперів в Україні. № 7. С. 19-28.

Довгалюк В.В. (2016). Роль фінансової глобалізації у розвитку фінансового ринку. Ефективна економіка. URL:

Кирилов Ю.Є. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік. Ефективна економіка. 2016. № 12.

лійник А.А. (2017). Міжнародні фінансові організації як складова фінансової глобалізації. Ефективна економіка. URL:

адзієвська С.О. Глобальні економічні процеси та Україна. Міжнародна економічна політика. 2014. № 1. С. 80-104.

оєфіцієнт Джині. Вікіпедія. URL:

акон України «Про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану: роз'яснення щодо застосування» від 24.03.2022 2145-ІХ.

акон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 27 листопада 2003 року, редакція станом на 07.08.2015 р

палько В.В. Еволюція поглядів на трактування наукової категорії нерівність та детермінанти її розвитку. Вісник Черкаського університету. Серія: економічні науки. Черкаси. 2017. № 2. С.38-49

tatista. (2025, April). *Share of wealth held by the richest 10 percent*. Statista. R

e

trostat. (2024, листопад). *Living conditions in Europe – income distribution and i*

orld Bank. (n.d.). *Income share held by lowest 10% (SI.DST.FRST.10)*. Отримано 5 травня 2025 року, URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.DST.FRST.10>

orld Inequality Database. (2024, листопад). *Inequality in 2024: A closer look at six m*

вротат. Gini coefficient of equivalised disposable income. Отримано 6 червня 2025 року, URL:

M

рганізація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Освіта: показники 2021 року. – К.: ОЕСР, 2021.

ф

їавицький А.В. Застосування концепції безумовного доходу в економіці України / А.В. Ставицький // Вісник КНУ ім. Т.Шевченка. Економіка .- 2016. – Д(178). – С. 29 – 34.

ї

ї

ї

ї

а

є

<https://www.statista.com/chart/34240/share-of-wealth-held-by-the-richest-10-percent/>

б